

ОЦІНКА ВТРАТ НЕРОБОЧОГО ХОДУ В ТРАНСФОРМАТОРАХ З РЕГУЛЮВАННЯМ ПІД НАПРУГОЮ

Мірошник О. В., Мірошник О. О., Пазій В. Г., Котляр О. А.

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Здійснена порівняльна оцінка зміни втрат активної потужності в повітряних лініях та втрат неробочого ходу в силових трансформаторах.

Постановка проблеми. Проблема втрат електроенергії при її транспорті є досить гострою для електроенергетики. За статистикою саме в розподільних мережах (РМ) щорічно фактичні втрати сягають 15% від надходження електроенергії, що істотно впливає на тарифи на електроенергію. Тому особливої уваги заслуговує автоматизація керування режимами та моніторинг втрат електроенергії при її транспорті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для регулювання напруги під навантаженням в розподільних мережах найбільшого розповсюдження отримали трансформатори з автоматичним перемиканням відпайок під навантаженням. Регульовальні відпайки розташовують на обмотці вищої напруги, що дозволяє об'єднати струмове навантаження на апаратуру перемикання і зберегти, як правило, постійною виткову напругу, а відповідно, і магнітну індукцію в сталі трансформатора незалежно від зміни напруги в мережі. На сьогоднішній день завдяки розширенню функціональних можливостей АСКОЕ з'явилась можливість побудувати систему керування пристроями регулюванням під навантаженням (РПН) трансформаторів з урахуванням не тільки втрат напруги, але і втрат електроенергії в лінії.

В роботі [1] показане оперативне перемикання регульовальних відпайок трансформаторів з РПН в центрах живлення радіальної мережі з урахуванням рівнів напруг не тільки на шинах розподільчої трансформаторної підстанції (РТП), а і в характерних точках мережі для мінімізації втрат електроенергії в лінії.

Мета статті. Дослідження зміни втрат неробочого ходу трансформатора розподільної трансформаторної підстанції у разі вмикання регульовальної відпайки $\delta U = +10\% U_H$, яка видає максимальну напругу на нижчій стороні підстанції та порівняльна оцінка цієї величини з втратами активної потужності в повітряних лініях.

Основні матеріали дослідження. Втрати неробочого ходу трансформатора $\Delta P_{нх}$ складаються із

- магнітних втрат – (втрат в сталі магнітної системи);
- втрат в сталених елементах конструкції остова трансформатора, викликаних частковим відгалуженням головного магнітного потоку;
- втрат в первинній обмотці, викликаних струмом неробочого ходу;
- діелектричних втрат в ізоляції.

Діелектричні втрати в ізоляції незначні (особливо для трансформаторів класу напруги до 110 кВ), і ними доцільно знехтувати.

Вважається [2], що втрати в первинній обмотці також можуть не враховуватись, оскільки, як правило, складають менше 1% від втрат неробочого ходу.

Втрати в елементах конструкції трансформатора на неробочому ході теж порівняно незначні і враховуються з іншими так званими добавочними втратами.

Основну частину втрат неробочого ходу складають магнітні втрати – втрати в активній сталі магнітопроводу. Їх можна розділити на втрати від гістерезису та втрати від вихрових струмів.

Для магнітопроводів із холоднокатаної сталі з товщиною листів 0,5 та 0,35 мм втрати від гістерезису складають до 25÷35%, і втрати від вихрових струмів – до 75÷65% повних втрат в сталі.

Для розрахунків використовують результати експериментальних досліджень, на основі яких виведена залежність питомих втрат потужності на одиницю маси від індукції та частоти

$$\Delta P \approx B^m f^n, \text{ Вт/кг}, \quad (1)$$

де B – індукція в сталі магнітопровода;

f – частота струму мережі;

$m = 3$ при $B = 1,5 \div 1,8$ Тл.

Індукція визначається виразом

$$B = \frac{U_B \cdot 10^4}{4,44 f \cdot \Pi}, \quad (2)$$

де U_B – виткова напруга,

Π – площа перерізу магнітопроводу.

Виткова напруга визначається:

$$U_B = \frac{U_{мер}}{W}, \quad (3)$$

де $U_{мер}$ – напруга мережі;

W – число витків обмотки, підключеної до мережі з напругою $U_{мер}$.

Пристрій РПН з межами регулювання $\pm 10\%$ від номінальної напруги змінює число витків на вищій стороні силового трансформатора. Розглянемо режим роботи трансформатора у разі підключення на вищій стороні мінімального числа витків, що має підвищити напругу на нижчій стороні на +10%.

Нехай W_1 та W_2 – число витків відповідно на вищій та нижчій стороні трансформатора, причому $W_2 = const$, $W_1 = var$.

Виткова напруга на вищій стороні до перемикання пристрою РПН становила

$$U_{B1} = \frac{U_1}{W_1}, \quad (4)$$

при цьому виткова напруга на нижчій стороні складе

$$U_{B2} = \frac{U_2}{W_2}. \quad (5)$$

Якщо в результаті роботи РПН число витків на вищій стороні зменшилось на ΔW_1 , тоді нове значення виткової напруги складе

$$U'_{B1} = \frac{U_1}{W_1 - \Delta W_1}, \quad (6)$$

а отже $U'_{B1} > U_{B1}$.

Але при цьому, звичайно, зміниться і виткова напруга на нижчій стороні:

$$U'_{B2} > U_{B2}, \quad (7)$$

оскільки має виконуватись умова

$$U_{B1} = U_{B2} = U_B \text{ і } U'_{B1} = U'_{B2} = U'_B.$$

Оскільки межі регулювання напруги трансформатора складають

$$\delta U = \pm 10 U_n, \quad (8)$$

то під час його роботи на максимальному значенні напруги на нижчій стороні маємо:

$$U_2 = U_{H2} + 0,1 U_{H2} = 1,1 U_{H2}, \quad (9)$$

де U_{H2} – номінальна напруга нижчої сторони силового трансформатора.

Якщо на нижчій стороні на відпайці "0" виміряна номінальна напруга, то на відпайці +10 % виткова напруга, розрахована на нижчій стороні, складас:

$$U'_{B2} = \frac{U_2}{W_2} = \frac{1,1 U_{H2}}{W_2}. \quad (10)$$

Аналізуючи вирази (9), (10) і (2), знаходимо нове значення індукції в сталі після перемикання витків пристроєм РПН на відпайку +10%.

$$B' = B \frac{U'_B}{U_B} = 1,1 B. \quad (11)$$

Згідно (1) збільшення питомих втрат потужності в трансформаторі становитиме

$$\frac{\Delta P'}{\Delta P} = 1,1^m. \quad (12)$$

Задаючись значенням показника $m = 3$, знаходимо

$$\frac{\Delta P'}{\Delta P} = 1,33, \quad (13)$$

та враховуючи, що для трансформаторів ТМН напругою 35/10 кВ потужністю від 1000 кВА до 4000 кВА втрати неробочого ходу залежно від потужності змінюються в межах $P_{нх} = 2,35 \div 5,7$ кВт, знаходимо для цих трансформаторів величини втрат неробочого ходу внаслідок перемикання відпайок з середнього (номінального) положення "0%" в положення максимального значення напруги на нижчій стороні "+10%" (табл. 1):

$$\Delta P_{нх} = \frac{\Delta P'}{\Delta P} \Delta P_{насн},$$

де $\Delta P_{насн}$ – паспортне значення втрат неробочого ходу трансформатора.

Відносне зростання втрат неробочого ходу в трансформаторі внаслідок перемикання з відпайки 0 % на відпайку +10% розрахуємо за виразом

$$\delta P_{нх} = \frac{\Delta P_{нх} - \Delta P_{насн}}{\Delta P_{насн}} 100\%.$$

Для порівняння оцінимо втрати активної потужності в повітряних лініях (ПЛ) 10 кВ, для чого приймаємо, що довжина ПЛ 10 кВ знаходиться в межах

$$l_{10} = 10 \dots 25 \text{ км},$$

а коефіцієнт потужності

$$\cos \varphi = 0,8 \dots 0,9.$$

Граничне значення навантаження повітряної лінії в години максимуму навантаження можна визначити значеннями інтервалів економічних навантажень для відповідних марок проводів [3].

Втрати активної потужності ПЛ 10 кВ визначаються виразом

$$\Delta P_{10} = I^2 r_0 l_{10} = \frac{S^2}{3U \cos^2 \varphi} r_0 l_0, \text{ Вт} \quad (14)$$

де S – повна потужність, що пропускається по лінії, кВА;

U – напруга в лінії, кВ;

r_0 – питомий опір проводів, Ом/км.

Таблиця 1 – Розрахункові значення

Силовий трансформатор			Повітряні лінії					
Номінальна потужність трансформатора РТП, S _н , кВА	Паспортне значення втрат неробочого ходу трансформатора $\Delta P_{\text{пасп}}$, кВт	Втрати неробочого ходу на відпайці +10%U _н , $\Delta P_{\text{нх}}$, кВт	Інтервал економічних навантажень, кВА	Рекомендований провід	Питомий активний опір провoda постійному струмові при 20° С, Ом/км	Втрати потужності в повітряних лініях ΔP_{Σ} , кВт		
						на 1 км довжини лінії $\frac{\Delta P}{I_{10}}$, Вт/км	ПЛ довжиною I ₁₀ =10/25 км	
							на 1 ПЛ	на 6 ПЛ
1000	2,35	3,13	152,5	АС-25	1,146	166	1...2,5	6...15
1600	3,1	4,12	312,5	АС-35	0,773	402,5	2,8...7	16,8...42
2500	4,35	5,79	462,5	АС-50	0,592	615	4,7...11,7	28,2...70,2
4000	5,70	7,58	670	АС-50	0,592	1270,5	9,9...24,6	59,4...147,6

Скориставшись таблицею інтервалів економічних навантажень [3], візьмемо середні значення навантажень в цих інтервалах і розрахуємо за виразом (14) для цих навантажень орієнтовні величини втрат активної потужності в ПЛ 10 кВ в години максимальних навантажень. Дані розрахунку зведено в табл. 1.

Прийнявши значення коефіцієнта завантаження силового трансформатора $K_z = 1$ порівняємо втрати неробочого ходу в трансформаторі 35/10 кВ та втрати потужності в повітряних лініях, які живляться від цього трансформатора. Як видно з табл. 1 величини втрат неробочого ходу в трансформаторі з ввімкненою РПН відпайкою +10% залишаються в середньому на порядок меншими, ніж втрати активної потужності в лініях, що живляться від даного трансформатора на підстанції. В той же час очікуване збільшення втрат неробочого ходу трансформатора внаслідок його роботи на "максимальний" відпайці складе, наприклад, не більше кількох відсотків від величини втрат активної потужності в повітряних лініях для розподільної мережі з шести повітряних ліній, що відходять від РТП 35/10 кВ.

Висновки. Оперативний моніторинг вимірювання відхилення напруги на шинах споживачів ТП 10(6)/0,4 кВ дає можливість оптимізувати режим роботи пристроїв РПН в ЦЖ з метою зменшення втрат активної енергії в ПЛ

Перемикання регульованих відпайок трансформатора з РПН на максимальні значення напруги на нижчій стороні призводить до збільшення втрат неробочого ходу трансформатора, але це збільшення втрат складає лише кілька відсотків від втрат активної енергії в ПЛ.

Список використаних джерел

1. Лут Н. Т. Расчет потерь электрической энергии в распределительных сетях в реальном времени с

учетом параметров окружающей среды / Н. Т. Лут, А. А. Мирошник // Энергетика і автоматика "Науковий журнал". – Київ № 2, 2010, http://nbuv.gov.ua/e-journals/eia/2010_1/10lmtpro.pdf

2. Пиотровский Л. М. Электрические машины / Л. М. Пиотровский. – Л.: Энергия. – 1972. – 504 с.

3. Будзко И. А. Электроснабжение сельского хозяйства / И. А. Будзко, Н. М. Зуль. – М.: Агропромиздат, 1990. – 496 с.

Аннотация

ОЦЕНКА ПОТЕРЬ ХОЛОСТОГО ХОДА В ТРАНСФОРМАТОРАХ С РЕГУЛИРОВАНИЕМ ПОД НАПРЯЖЕНИЕМ

Мирошник А. В., Мирошник А. А.,
Пазий В. Г., Котляр А. А.

Выполнена сравнительная оценка изменения потерь активной мощности в воздушных линиях и потерь холостого хода в силовых трансформаторах с РПН.

Abstract

DEFINITION OF LOSSES OF ELECTRICAL ENERGY IN CONDITIONS OF INCOMPLETENESS OF THE AUTHENTIC INFORMATION

O. Miroshnyk, O. Miroshnyk,
V. Pazij, O. Kotliar

Is executed comparative estimation of change of losses of active capacity in air lines and nomet single course in power(force) transformers with RUV.